

DYMLINGEN

Nr 1 2021 Årg 33

**Hembygdsarbete i coronatider
Stärk er ekonomi
Bröderna Hult
Så blir vi yngre**

7 - VÄSTRA OCH ÖSTRA BODEN

Båda byggnaderna är minnen från järnbrukstiden. Västra boden uppfördes 1790 som vagns- och redskapsbod. Under huset finns en källare med valv av gråsten. I taket av

östra valv finns krokarna anbrända.

Ordförande har ordet

Så är vi inne i ett nytt verksamhetsår och jag hoppas att ni alla runt om i Södermanland är friska och att energin är på väg tillbaka med ljuset. Under 2020 låg Corona-pandemin som en våt filt över såväl oss själva som mycket av vår verksamhet inom hembygdsrörelsen. Nu är det hög tid att kränga av sig denna filt, ta ett djupt andetag och sparka igång så mycket verksamhet som bara är möjligt.

Inget kommer att kunna bli precis som förr, men istället har vi nu en bra chans att hitta nya sätt för våra arrangemang och även söka nya aktiviteter. En extra eloge till alla er som hittat nya sätt att lösa era arrangemang och även genomfört aktiviteter som ingen tidigare funderat på. Några av era förslag finns att finna på Södermanlands hembygdsförbunds hemsida. Gå in på menyn uppe till vänster och välj "Inför hembygdssommaren 2021". Nu är det viktigt att vi alla kommer igång med ändrade eller helt nya aktiviteter. Syns och hörs vi inte, finns vi inte!

Efter samtal med flera av er vet jag att planeringen för era årsmöten är i full gång. Bättre med ett lite sent årsmöte än inget alls är det många som tänker och där håller jag helt med er. Många gånger går årsmötet sin gilla lunk och inget särskilt inträffar. Då kan det kanske vara lätt att tänka att man kan hoppa över årsmötet ett år. Men att årsmötet fungerar väl och "flyter på" bra beror ju på att ni förbereder er extra väl till just årsmötet.

Ur demokratisk synvinkel kan det vara förödande om årsmöten uteblir. Därför känns det riktigt bra att ha fått bekräftat att årsmötena genomförs om än på lite annan tid eller annorlunda sätt. Många har valt att flytta fram det lite i tiden för att kunna ha det ute medan andra funderar på att skicka ut förslag till beslut i god tid till medlemmarna som sedan per brev, muntligt eller digitalt kan göra sin röst hörd. I alla fall de viktigaste paragraferna måste ju våra medlemmar få diskutera och besluta om.

Även styrelsemöten kan i dessa dagar vara knepigt men också här har jag förstått att ni hittat lösningar. Har ni dessutom tagit del av Jennies utbildning i digitala möten har ni ytterligare ett enkelt, snabbt och Coronasäkert alternativ som även är användbart i många andra sammanhang.

Till Sveriges Hembygdsförbunds Riksstämman 2020 hade två motioner inkommit där motionärerna tyckte sig se behov av namnbyte för riksförbundet. Motionärerna menade bland annat att nuvarande namn var diffust, att "individer gärna engagerar sig i specifika frågor" men inte förstår att hembygdsrörelsen är svaret på deras önskemål. En arbetsgrupp är tillsatt, den kallade till digitala möten under januari som vi deltog i. Kort kan sägas att de regionala förbunden runt Mälardalen inte såg något behov av namnbyte och att svaret på frågorna inte var ett namnbyte utan att vi behöver bli tydligare med att visa upp vad vi gör. Vi får se vad som sker i frågan, säkert finns det anledning återkomma i frågan.

Jag vet att flera föreningar utnyttjar möjligheten att ha kontakt med sina medlemmar via e-post. De kan då snabbt sprida information men även kalla till möten osv. Har din förening ännu inte e-postadresser till medlemmarna tycker jag att ni skall ta en diskussion kring detta. Ni kommer aldrig att nå alla genom e-post, men väldigt många. Övriga får ni fortsätta skicka brev till. Totalt sett spar ni dock såväl tid som pengar.

De samtal jag haft med ett antal föreningar har varit både trevliga och lug-

Södermanlands hembygdsförbunds kansli

Jennie Fornedal, hembygdskonsulent
Adress Tolagsg 6, 611 31 Nyköping
Tel 073-140 33 75
E-post dymlingen@live.se
Bankgiro 619-1928
Swisha till 123 483 72 33
Hemsida
www.hembygd.se/sodermanland

Innehåll

Så blir vi yngre	3
Inte inställt men annorlunda	4
Bröderna Hult	6
Ta kontroll över och stärk föreningens ekonomi!	7
Vi jobbar med att värva medlemmar via Facebook	8
Ur "Den Borgerliga kokboken"	9
Hembygdsdeckaren	9
Bevara sörmländskan	10
Snart och Ögonaböj	11
En kvadratmeter lin	12

DYMLINGEN NR 1 2021

Årgång 33

Södermanlands hembygdsförbund

Redaktör Jennie Fornedal
Ansvarig utgivare Pehr Bengtsson

Manusstopp till nr 3/2021, den 1 september 2020

Bilden på framsidan är från sommaren 2020 när konsulenterna var på upptäcksfärd i bruksmiljön i Högsjö. Foto Jennie Fornedal.

Upplaga 1500 ex

Linderoths Tryckeri, Vingåker,

februari 2021

ISSN 0349-86662

nande. Trots pandemin har jag märkt att det händer saker inom hembygdsrörelsen. Nu önskar jag er alla runt om i vårt snötäckta Södermanland ett stort lycka till inför våren och sommaren.

PEHR BENGTSSON
FÖRBUNDSORDFÖRANDE

Vill du prenumerera?

Sätt in 150 kronor på bankgiro 619-1928. Uppge "Dymlingen 2021" samt ditt namn och adress eller kontakta kansliet.

Dymlingen distribueras till prenumeranter och styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län samt till anslutna föreningar i grannlän.

Så blir vi yngre

Inget vanligt förnyingsprojekt

En av de vanligaste frågorna inom föreningslivet generellt är den om hur vi får yngre att engagera sig. "Så blir vi yngre" började med just den frågeställningen som ett lokalt projekt för Heimbygda, Jämtland Härjedalens hembygdsförbund, 2015. Under de tre år som det projektet pågick klarnade en bild av att svaret på frågan inte handlade så mycket om den diffusa gruppen "unga", utan om oss själva som är aktiva inom rörelsen. Om de strukturer, attityder och kulturer som, oftast omedvetet, råder, och som på

olika sätt stänger dörrarna till de där vi så gärna vill ha med. Att lösningen ligger i att ändra på oss själva, för att göra plats för fler och för nya målgrupper så att fler känner delaktighet och vill vara med och engagera sig.

Sedan 2020 pågår "Så blir vi yngre" som ett riksprojekt för att sprida insikterna och erfarenheterna från Heimbygdas projekt till hela landets hembygdsrörelse. Arbetet sker till att

börja med genom webinarier som är öppna för alla föreningar som är medlemmar i Sveriges Hembygdsförbund, samt genom att skapa ett rikstäckande nätverk för alla som är intresserade av och engagerade i frågor som på olika sätt rör detta.

I "Så blir vi yngre" kommer vi bland annat att ta upp hur vi kan nå barn och unga, men framförallt kommer vi att jobba med hur vi kan förändra oss själva för att bli mer öppna och välkomnande. Hur vi kan lyfta fram allt vi har att erbjuda på sätt som gör att fler kan förstå och ta till sig det, och hur vi kan visa varför hembygdsrörelsen är högst relevant för samtiden. Målet för detta arbete är att vi ska bli en rörelse där alla generationer får plats, där vi lär av varandra och där kulturarvet förs vidare samtidigt som det utvecklas, växer och används.

Varmt välkommen att följa med!
KRISTINA ERNEHED, PROJEKTLEDARE

Information och kontakt för projektet:

Kommande webinarier: 4/3, 16/3. Anmälan: www.hembygd.se/webbseminarier

Följ sidan på Facebook för uppdateringar. <https://fb.me/sablirvinyngre>

Kontakt: kristina@heimbygda.se
Fotografer: Susanne Kvarnlöf och Anders Lundin

Vill ni verkligen- verkligen inte ha en självriskcheck?

Gå kostnadsfri webbutbildning och få självriskcheck värde 9 500 kr. Läs mer på >> sakerforeningsgard.se

Inte inställt men annorlunda

Positiva erfarenheter från sommaren 2020

Ställa in eller försöka?

Så gick resonemanget när Floda hembygdsgärden letade sätt för coronasäkert Valborgs- och midsommarfirande. Beslut; vi försöker!

Den digitala mognaden var sisådär så vi tog hjälp av yngre generationen. Värtal och vårsånger filmades i rätta miljön. Via Youtube och hemsida skickades vårkänsla och framtidshopp. Draghjälp på Facebook gav nästan 600 klick.

Trots annonsen ”Inställt” var gissningen att några ändå skulle söka sig till hembygdsgården i midsommartid. För att sitta på filten med fikakorg. Så blev det också. Majstången stod klar i förväg och smyckades med lottring och instruktion för swishbetalning. Alla lotter såldes! Och vi kunde bjuda på en fläkt av sommarens högtid.

Hur ordna ett tryggt sommarcafé? Endast uteservering och glest mellan borden blev en lösning som uppskattades. Och glädde vår kassör!

Så kom julen. Kyrkan ställde in julottan. Kunde vi göra något? I hembygdsgården tände vi brasa, filmade en julbetraktelse till hemsidan. Inte julottestämning men väl en hälsning i en annorlunda tid.

Vi försökte, men hoppas att ”små grodorna” i år är tillbaka på riktigt i midsommartid.

PER EDLUND, FLODA HBF

Sommarfika funkade fint

Vi såg möjligheten att öppna sommarcafé på ett tryggt sätt och tog den. Vi hade öppet i skolan så att besökarna kunde gå runt i de rymliga lokalerna.

Kaffeserveringen hade vi ute i trädgården. För att ha en pandemianpassad verksamhet införde vi bordsservering. Vi hade oväntat många gäster under sommaren och kommer göra samma sak i år igen om det finns möjlighet.

MATS STRANDBERG TUNA HBF

Bygdeberättelser

Högsjö Kulturmiljöförening har försökt roa människor under Coronatiden via vår hemsida. En gång i månaden presenteras ett ämne av varierande innehåll. Det kan t.ex. behandla en tillbakablick över när och hur vår badplats kom till, slaggstenens betydelse under järnbrukstiden, om rödfärgade stugor och många andra ämnen. Är man sugen på mer historia av lokal prägel, så läggs det var fjortonde dag ut en bild ur vårt gedigna fotoarkiv. En kort liten berättelse om vad man ser på bilden hör till. Samtidigt som vi delar med oss av historia och kunskap, hoppas vi att våra läsare ska få en inblick i livet förr och medvetenhet om kulturlämningar vi har in på knuten.

KANIN ANDERSSON, HÖGSJÖ KULTURMILJÖFÖRENING

Sommaren 2020 publicerades föreningens skrift innehållande en presentation av bruksområdet. Texterna i skriften finns också på informationsskyltarna uppsatta vid husen i området.

Vi anpassade utbudet

Trots pandemin beslutade Föreningen Kunskapsturism Kafjärden att öppna Axel Oxenstierna utställningen på försök under fyra veckor i juli med fyra dagar i veckan, start den 7 juli. Därefter skulle vi ta beslut om ev fortsättning i augusti. Antalet besökare växlade mellan ca 10 – 25 under de fyra timmar/dag som det var öppet. Besökarna stannade längre än tidigare och visade ett stort intresse. Det blev ytterligare två veckor med två dagar/vecka under första hälften av augusti.

Utställningen består av sex rum med olika teman vilket skapade möjligheter för besökarna att hålla bra avstånd, vilket de också gjorde. Vi hade en ingång och en utgång om det fanns behov av att inte mötas i gallerian. I entréavgiften ingick handsprit, engångshandskar samt munskydd för den som önskade.

Ett föredrag i samarbete med Föreningen Jädersgården ”Från slott till

stall” skulle hållas utomhus men p.g.a. värmen fick den flyttas till Jäders kyrka där ca 40 personer kunde sitta med bra avstånd.

Istället för vårt kafé ordnade vi tre grupper med utemöbler där egen förtäring kunde intas. Det blev en populär picknickplats.

Några större grupper under hösten kunde vi dela på då hälften kunde börja med en guidetur i Jäders kyrka och hälften i utställningen. Tack vare ett bra samarbete i Kafjärdens församling.

I december deltog föreningen i firandet av Drottning Kristinas födelse-

dag genom kortfilmer som presenterades på Livrustkammarens hemsida och YouTubekanal. I filmerna berättade Axel Oxenstierna om sitt liv och värv.

IHA FRYKMAN, ORDF FÖRENINGEN KUNSKAPSTURISM KAFJÄRDEN

Utforska platsen med en guide i handen

Förra sommaren gjorde jag en lite guide med information om platserna man går förbi om man går, cyklar eller åker bil mellan socknens två orter. Jag använde både Storyspot och Utforska platsen, (som är den nya benämningen på Bygdeband.) I ett texthäfte kombinerades en kort introduktion till platsen med en QR-kod som lede antingen till Storyspot eller till hembygd.se. Den som promenerade kunde alltså enkelt hitta rätt plats eller berättelse bara genom att hålla mobiltelefonen över koden.

Vi fick tidningen att skriva om guiden och lade ut häftena i de lokala affärerna och caféerna. Även nu under vintern har vi sett folk stå och lyssna på mobiltelefonen på de utmärkta ställena.

JENNIE FORNEDAL SKÖLDINGE-VALLA- LERBO HBF

BILDER PÅ DETTA UPPSLAG AV KRISTINA SÖDERSTIERNA, IHA FRYKMAN OCH JENNIE FORNEDAL

Extra trädgårdsmöbler

Vi ställde ut extra trädgårdsmöbler på hembygdsgården. I portlidret som alla passerar på vägen in till hembygdsgården står en kista där man uppmanas lämna ett bidrag. Man kan swisha också. Vi fick in en del pengar genom dessa gåvor.

Det skulle var spännande med ett sätt att räkna besökarna för vi tror de var väldigt många under sommaren 2020 som kom dit med egen kaffekorg och bara njöt av platens magi.

PIA FORSS, BJÖRNLUNDA HBF

Bröderna Hult - Uppfinnarna från Nyköping

I en av flera utställningar i Nyköpings hembygdsförenings lokal i Kulturarvmuseet Stadsvakten Nyköping berättas historien om bröderna Hult som avbildas här till höger.

Bröderna Hult som från tidig ålder tyckte om att uppfinna och arbeta tillsammans, som kom att ta ett flertal patent och starta ett flertal företag. Dom experimenterade inom flera olika områden och är mest kända för tre saker, handseparatorn, rotationsångmaskinen samt utombordsmotorn som alla blev internationella succéer.

Oscar född 1863 och Alrik 1867 växte upp tillsammans med fem andra syskon på Christineholms herrgård utanför Nyköping där deras far var anställd som smed. Fadern härstammade från värmländska smeder med vallonsk bakgrund. Båda bröderna började sin yrkesbana i tidiga ålder till att börja med att hjälpa till i faderns smedja efter skoldagens slut.

Bröderna emigrerar

Fadern avlider 1874 blott 48 år gammal och efterlämnar änka och sju barn av vilka de två yngsta är Oskar och Alrik. När Oscar är 19 år och Alrik 15

Bilden nedan är från Christineholms gård vid sekelskiftet 1900. Mannen i mitten arbetade som smed tillsammans med Oscar på gården. Till höger ser vi en ung kvinnan bemanna den i texten omtalade separatorn.

flyttar de till Stockholm för arbete i mekaniska verkstäder så som vapenfabriken AB Palmcrantz och AB Separator. Efter arbetsdagen slut läste de engelska samt gick på föreläsningar i fysik och kemi. 1887 beger sig Oscar till Amerika och kort tid därefter tar sig också Alrik dit. Under sin vistelse i Amerika kom bröderna att arbeta med förbättringar av handseparatorer för mjölk.

Framgången tar fart

Åter i Sverige utvecklade Alrik en egen separator som fick namnet Excelsior. Efter åren med separatorer uppfann bröderna en rotationsångmaskin som belönades med 1:a pris och guldmedalj både på Stockholmsutställningen 1897 samt världsutställningen i Paris 1900.

Bröderna bestämmer sig nu för att arbeta med förbränningsmotorer, den nya tidens modernitet. 1907 startades

företaget AB Archimedes och deras nya uppfinning, en tvåcylindrisk balansmotor från 1912 på 2,5 hk blev en stor succé och lade grunden till ett stort framgångsrikt företag som tyvärr inte överlevde den hårda konkurrensen från japanska motorer på 1970-talet.

Berättelsen om bröderna Hult är en fantastisk historia om hur två bröder från en enkel uppväxt slutar som entreprenörer och företagare. Utställningen som tillhör Nyköpings hembygdsförening har tidigare tillhört Nyköpingssonen Lars Einars stora samling av båtmotorer.

Källa: Boken *Uppfinnarna* av Lars Einars. Finns att köpa på Kulturarvmuseet Stadsvakten.

TEXT: LARS ANDERSSON, NYKÖPINGS HBF

Ta kontroll över och stärk föreningens ekonomi!

Behöver ni som vårdar kulturarvet stärka er kompetens i finansieringsfrågor, förbereder ni en bidragsansökan eller vill ni arbeta strategiskt med er ekonomiska utveckling? Arbetets museums arbetslivsintendent för finansieringsfrågor ger råd till arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar.

Alltifrån utvecklingsmedel genom lokala stöd, regionala medel, statliga fonder och EU-bidrag finns i florin. Vi berättar gärna också om entreprenörskap, crowdfunding och kultursponsoring.

Arbetslivsintendent Filipsson

Pelle Filipsson presenterar sig så här: "Jag är arbetslivsintendent för finansieringsfrågor, och hoppas att vara till stor nytta för verksamheter runt om i landet. Både arbetslivsmuseer och hembygdsföreningar kan få hjälp med finansieringsfrågor i hela spektrat från bidragsökandets konst, till att bygga egen stabil ekonomi.

Jag arbetar också med strategiska frågor för påverkan och synlighet, i syfte att stärka de som jobbar med svenskt kulturarv.

Min bakgrund är nu senast en chefsroll i ett kulturkvarter i Norrköping, främst med ett stort antal ideella föreningar och kulturföretagare som hyresgäster. Tidigare har jag jobbat med pedagogik hos skolmyndigheter och som lärare. I övrigt driver jag ett par företag, ett band och en musikstudio, samt pysslar med diverse kreativa uttryck, från parfymeri till grafiskt tryck."

Den undre bilden är från Sökarpengar-kursen i Malmköping i januari 2019. Från den tiden vi inte visste vad covid 19 var. Foto JF Den till höger är Pelle Filipsson.

På Arbetets museums hemsida finns en egen flik för Arbetlivsmuseer och finansieringsstöd. <https://www.arbetetsmuseum.se/finansieringsstod/> Här finns anmälningslänkar till kurser och seminarier, tips för bidragsanökan och boktips.

Pelle presenterar utbudet så här på hemsidan: I flera pedagogiska steg kan du fördjupa din kompetens inom finansieringsfrågor för hembygdsföreningar och arbetslivsmuseer. Snabbguider följt av textinstruktioner får dig att komma igång. Söka pengar-kurser erbjuds regelbundet. Dessa är heldagar med genomgångar och föreläsningar. Vi planerar erfarenhetsseminarier för dem som kommit längre och har gemensamma frågeställningar. Det finns också möjlighet till enskilda konsultationer. Har ni konkreta frågeställningar runt en förestående ansökan, eller hur ni ska bli bättre på att finansiera er verksamhet, så kontakta oss. pelle.filipsson@arbetetsmuseum.se

Kommande kurstillfällen

Söka pengar den 18 maj
Lyft er ekonomi den 14 april och den 2 juni.

Klarar era vattenledningar tio minusgrader?

Vid köldknäppar riskerar vattenledningar att frysa sönder, håll därför alltid en underhållsvärme på 15 grader. Tillsyn efter en storm eller köldknäpp är lika viktig som under. Det är först när det tinar man märker om något fryst sönder. Fler tips och råd: hembygd.se/forsakring

Husby-Rekarne hbf har växt i coronatider Vi jobbar med att värva medlemmar via Facebook

När man inte kan hålla ordinarie program såsom utflykter, föreläsningar, vandringar, årsmöten och hembyggsdagar, gäller det att visa upp sig på annat sätt och vi har valt att göra det via sociala medier och då främst Facebook.

Vi har cirka 500 "gilla"-markeringar på vår sida. För att få folk intresserade lägger jag upp bilder, särskilt äldre bilder, med jämna mellanrum. Sen ser jag till att våra inlägg hamnar i lokala grupper som rör de orter vi är verksamma i, Skogstorp, Hållsta och Bålgviken. Det finns också nostalgisidor på Facebook som exempelvis "Eskilstunatraktens historia" där många historieintresserade är medlemmar. När folk sen gillar mitt inlägg ser jag till att bjuda in dem till att gilla vår sida.

Det här får du!

Jag skriver även vissa inlägg där jag uppmanar folk att bli medlemmar i

föreningen och är noga med att nämna vad de får för pengarna. Vi ger ju ut en fin årsskrift som bara den är värd medlemsavgiften.

Under Covid-19 så har ju självklart flera av våra ordinarie programpunkter blivit inställda, som för många andra.

Det jag planerar just nu är en digital tipspromenad som ska kunna göras via en app som heter Tipsrundan.se (går att ladda ner via Google Play eller App Store). Man ska också kunna skriva ut en PDF och gå tipspromenaden med penna och papper. Gör man tipspromenaden via appen, som jag hoppas att några kommer göra, så kommer man att via en karta hitta de olika punkterna för frågorna. Väl på plats så kommer en äldre bild att finnas i appen samt en fråga att besvara. Detta för att locka ut folk att ta en promenad i sin hembygd och även lära sig lite på vägen. Samt få lite valuta för sin medlemsavgift.

Jag planerar även att göra en "vär-

varlapp" att dela ut i brevlådor där jag berättar om föreningen med text och bild samt bifogar uppgifter om hur man blir medlem i föreningen.

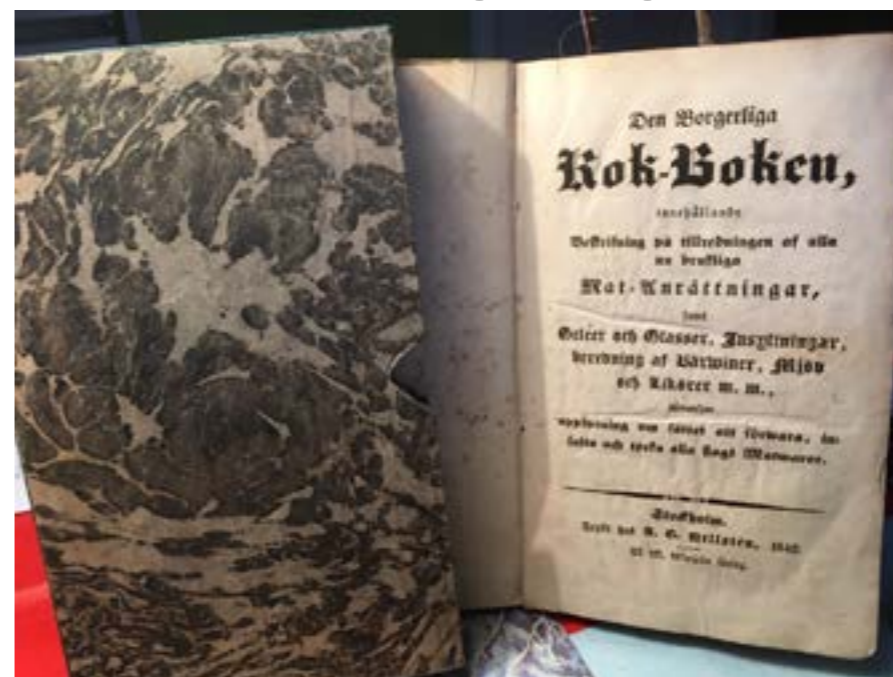
När man har evenemang - vi lyckades genomföra flera uppskattade vandringar utomhus förra året - så är det viktigt att försöka värva medlemmar på plats. Att skaffa ett swishnummer för inbetalning av medlemsavgift har visat sig väldigt effektivt för oss. Många har swish idag och det blir lätt att på plats bli medlem i föreningen.

Jag bifogar en skärmbild från appen Tipsrundan.se samt ett exempel på äldre bilder som folk tycker är roliga att se. Fotot är från vår samling med bilder från Nils Lindhe och är tagen vid midsommarfirande i Skogstorp där de tågar mot festplatsen som hette Skrivartäppan. En rolig bild där det både är människor med samt hus som sedan länge är borta.

MARIA MELIN, HUSBY-REKARNE HBF

Ur "Den Borgerliga kokboken"

På hyllan i samlingarna står den borgerliga kokboken. Här bjuder vi på några mustiga recept ur boken från 1842. Texten är gammaldags och ingredienserna ibland knepig att tolka, men här är två recept som passar bra även i dagens kök. Smaklig spis!

INGER GUSTAFSSON

Potatis med skinka

Därtill tages lika mycket kokad och riven potatis som skinka, den skäres i fina tärningar, lägges varvtals i en smord form. Då formen är full, hålls en blandning av ägg-gulor och söt grädde över, sättes att gräddas med eld över och under. Serveras var med skirat smör.

Ett modernare förslag är att grädda i ugnen på 200-250 grader.

Oxkött-soppa med rötter

Därtill tages morötter, palsternackor, persiljerötter, purjolök samt ärtskockor. Rötterna skrapas och sköljes samt skäres i klyftor, en bit ingefära ger äfwen god smak; detta lägges ej uti förr än köttet är uppkokt och väl skummat. Då rötterna äro färdiga tas de upp och skulle köttet då ej vara mörkt, kokas det något längre. Soppan silas och rötterna läggas deri, muskot rivs över och serveras.

Det går naturligtvis att använda det kött man har tillgängligt. Ärtskockor kallar vi idag jordärtskockor.

rätter.
Oxkött-Soppa med rötter.
Dertill tages morötter, palsternackor, persiljerötter, purjolök samt ärtskockor; rötterna skrapas och sköljas samt skäras i klyftor, en bit ingefära ger äfwen god smak; detta lägges ej uti förr än köttet är uppkokt och väl skummat; då rötterna äro färdiga tagas de upp, och skulle köttet då ej vara mörkt, kokas det än längre. Soppan silas och rötterna läggas deri, muskot rivs över och serveras.

Mina äventyr som hembygdsdeckare

- nedgrävd i digitala arkiv under coronatider

I mars när corona bröt sig loss i Sverige började hemarbetet för mig. I april släpptes "Nya Bygdebånd", alltså "Utforska platsen" och jag tiggde till mig ett inlogg till Sködinge-Valla-Lerbo hbf så jag kunde börja med min hemby. Det var i april 2020, jag väntas bli klar någon gång framåt juni 2021.

Riksarkivets forskarsal är packat med spännande godbitar. Kyrkoböcker och bouppteckningar, mantalslängder, landskapshandlingar och en massa annat jag inte hunnit undersöka ännu. Gratis är det också. Är du naiv nog att

våga testa är adressen sok.riksarkivet.se

Dessutom finns lantmäteriets "Historiska kartor" fritt på nätet. Det är bara att inse att där kommer jag aldrig vilja bli klar. Här finns inte bara det som gäller de olika gårdarna och byarna, utan också landskapskartor och andra spännande dokument. historiskakartor.lantmateriet.se är vägen in för er som inte är rädda om fritiden.

Hur det gick med arbetet i "Utforska platsen"? Jag måste erkänna att jag inte tagit mig ur 1700-talet ännu. Men jag vet att jag inte kan sitta nedgrävd

i arkivskatterna hur länge som helst. Snart är det dags att släppa lös Fougel, Kiölmán, Flodberg, Kiölstedt & co på webben. Innan ni vet ordet av kanske jag släpper ned en gubbe, gumma eller skomakare i just din hembygd. Kanske är det en av mina (typ) 15 Anders Andersson.

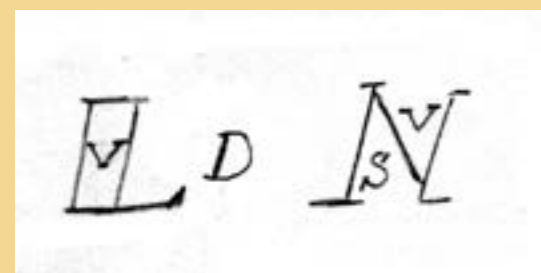
JENNIE FORNEDAL

Historiska kartor historiskakartor.lantmateriet.se

Riksarkivet sok.riksarkivet.se

Utforska platsen finns i en blå länk från varje förenings hemsida i hembygd.se

Ell-sons rebusar I det vilda?

Rätt svar i Dymlingen nr 4: Svante, Isak, Albert, Sören och Folke. **Vinnare** denna gång är Agneta Widén Rönninge och Håkan Hesselius i Sparreholm. Vi önskar vinnarna lycka till med skrapandet!

Rättelse svaren nr 3: I förra numret stod att en av Kalles byar var Kungshamn, men det var ju Kungsbacka som var rätt svar.

Rätt svar skickas till dymlingen@live.se eller till Södermanlands hembygdsförbund, Tolagsgatan 6, 611 31 Nyköping
Den 31 augusti 2021 drar vi två vinnare

Din hembygd i Dymlingen

Har ni en text i er årsskrift som skulle passa i Dymlingen? Skicka in en textfil och bilder som vi får publicera till dymlingen@live.se Hör av er om ni är osäkra. Dymlingen behöver era texter!

Det går också bra att skicka in era årsskrifter till kansliet så att styrelsen kan läsa dem och komma med förslag.

Bevara sörmländskan – vinn trisslotter!

Talar du sörmländska? Du kanske kan ett och annat ord om inte annat? Den digitala tidskriften Trakten satsar på att bygga en sörmländsk ordlista med hjälp av läsarna. Än så länge finns ett tjugotal ord och fraser registrerade, och förhoppningsvis blir det många fler.

Det har oss veterligen inte gjorts några ordlistor över sörmländska dialektala uttryck på mycket lång tid. När en dialekt glöms bort så försvinner samtidigt ett unikt uttrycksätt för det liv som levdes på den aktuella platsen. Det är alltså ett slags kulturdöd, som vi nu försöker bromsa.

Titta in på www.trakten.nu, eller e-post redaktion@trakten.nu.

JOHAN ERIKSSON, ANSVARIG UTGIVARE TRAKTEN

På mitt sätt sett

Snart och Ögonaböj

Hur många föräldrar har inte, på barnens fråga från bilens baksäte "När är vi framme" svarat "Snart". Detta när man passerar Södertälje oavsett på väg till Stockholm eller Sundsvall. Precis samma svar kan föräldern förvänta sig när barnen uppnått tonåren och på morgonen upprepade gånger uppmanats att stiga upp, till sist med irriterade och uppfordrande tillägget "Ögonaböj!"

"Snart" kan upplevas som ett relativt tidsbegrepp beroende på sammanhang och omständigheter, ofta i samband med brådska och otålighet. Synonymer kan vara, "Strax", "Genast", "Nu", "Omedelbart", "Utan dröjsmål", "Ögonblickligen", "På momangen" och "Omgående" som uttryck för något som förväntas inom närmaste framtiden. För något längre perspektiv kan användas "Inom kort", "I en nära framtid", "Så småningom", "Vid första bästa tillfälle", "Tids nog", "Vad tiden lider", "Snart nog", fler exempel kan säkert räknas upp. Alla dessa tidsbegrepp borde kunna rangordnas, både för kort och längre tid utan skarp gräns däremellan. Finns något snabbare än "Nu", "Omedelbart" eller "Ögonaböj"? Vilket uttryck symboliserar längst väntan på uppfyllelse? Vilken betydelse har betoning, röstläge och kroppsspråk?

Från myndigheter kan man få andra svar på frågan "När?". Då kan förekomma "I sinom tid", "Så fort som möjligt", "Sedan vi behandlat ärendet", "Vi återkommer när vi har något nytt att komma med" (föga förpliktigande

med osäker väntetid) eller "Vi arbetar med frågan". Jag skulle föredra att de arbetade med svaret i stället för med frågan. Till ett barn kan man säga "Ögonaböj" men knappast till en myndighetsperson även om man skulle vilja. Om svar dröjer kan myndigheterna skylla på bristande resurser, underförstått att vi borde betala mer i skatt. Eller på olika sätt antyda att upprepade frågor förlänger behandlingstiden avsevärt om de ska beaktas.

Bokstavskombinationer

I gamla husförhörslängder kan man läsa "Idiot" som personomdöme, ett exempel på dåtida bokstavskombination som diagnos. Numera har man andra kombinationer som man kan förklara sina svårigheter med. Eller framföra som orsak till överskottsenergi och kreativitet. Husförhörslängdernas omdömen använder vi inte längre (ätalbara?) utan använder omskrivningar. T ex talar man om att "Han har inte alla hästar hemma", "Hon har inte alla bestick i lådan" eller "Hissen går inte ända upp". Naturligtvis säger man inte detta till någon utan om och underförstått detta i jämförelse med talaren. Det är också exempel på att det är lättare att döma än berömma. Hur ofta får man höra "Hon har stallet fullt", "Han har en komplett bestickuppsättning" eller "Där finns det snabbhiss ända upp till vindsvåningen"? Påhittigheten är inte särskilt stor när det gäller positiva omdömen.

Lätt svenska?

För den som ska lära sig svenska från början måste uttrycket "ögonaböj"

vara förvirrande sedan man lärt sig betydelsen av orden "ögon" och "böj". Första tanken torde vara att det rör sig om någon gymnastisk övning för ögonen, typ se upp - se ner, två uttryck som inte direkt är motsatser till varandra, möjligen för en mellanchef som kan se upp till högre chef men ner på underordnad. Man kan också undra varför man uppmanas att se upp för t ex trappsteg när man i stället borde se ner.

Vi har många förvillande uttryck där kroppsdelar ingår. Vad är egentligen bakgrunden till "få något om bakfoten" och "ha ett finger med i spelet". Om man översätter bokstavligen "armbåga sig fram" eller "ha mage att göra något" till annat språk skulle det knappast bli förstäligt och svårt att förklara. För att inte tala om "tummen mitt i handen", "lägga näsan i blöt" eller "nagel i ögat" (borde det inte heta vagel i ögat?). Om man vid en kurs i lätt svenska skulle tala om "förlora ansiktet" eller "tappa hakan" skulle det förmodligen få deltagarna att "sitta som fågelholkar", och då inte i väntan på att stekta sparvar ska flyga in i munnen, ytterligare ett kroppsanknutet uttryck.

När?

Redaktören för denna skrift vill ha manus i tid. På dennes upprepade uppmaning om leverans, till sist med tillägget "Ögonaböj", kan läsaren av dessa rader lätt gissa mitt svar!

GÖRAN DAHLBERG

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan

Avsändare: Linderoths tryckeri
Box 144, 643 22 Vingåker

Returadress: Södermanlands hembygdsförbund
Tolagsgatan 6, 611 31 Nyköping

Låt Sörmland blomma!

I juni 2020 började jag min nya tjänst på Sörmlands museum. Att jag skulle bli hemslöjdskonsulent var oväntat men väldigt roligt. Längre har jag arbetat med kläder och mode, sista åren med fokus på hållbarhet. Redan första dagen på nya jobbet blev det tillfälle för en viktig och symbolisk aktivitet.

- Kom, sa Helena, vi ska så lin! I museiparken utanför Sörmlands museum hade Lotta förberett en liten ruta för sådden. Närmare bestämt en kvadratmeter.

Jag hade hört talas om projektet "1 kvm lin", från min syster i Västergötland. Det var där projektet startade förra året, projektledare Hillevi Skoglund

"Linnet är en upplevelse för alla sinnen. Tanken med projektet var att odla växt och människa. I jorden växer linnet och i människan växer kunskap, nyfikenhet och insikter om textil. Insikter om växtfibers beskaffenhet och nytta. I en kvadratmeter med spånadslin växer det kläder och handdukar, isolering och mat, handlag och kunskap."

Projektet blev väldigt lyckat, med 700 personer som odlade och växte.

2021 blir detta ett nationellt projekt. Såklart Sörmland ska va med! Vi hoppas på nya möten och relationer runt linet. Fler insikter om denna urstarka fiber, mer och fler diskussioner och hållbara lösningar. Mer lycka i det lilla, mer jord under naglarna.

Välkommet att bråka

En möjlighet att odla tillsammans, men ändå på olika håll är vad vi behöver. Kanske kan det vara möjligt att odla både kunskap, gemenskap och framtidstro! Kanske kan vi mötas för bråkkalas i höst, kanske kan vi dela erfarenheter och glädjas åt växten på andra sätt. Ett är säkert, blomma kommer det att göra.

Finns redskap i samlingarna?

På någon hembygdsgård finns kanske gamla redskap kvar, som kan komma till användning. Vana linodlare kan bidra med sin kunskap, ovana med sina frågor och sin nyfikenhet. Vi kommer alla att få tillfälle att lära oss något nytt, linet ska ju både ryckas, rötas, torkas, häcklas, bråkas, skäktas och kanske spinnas och vävas. Alla måste inte göra

allt. Eva som är ordförande i Hemslöjdsföreningen längtar efter att göra vackra linkronor, det vet jag. Men först kommer hon vika påsar, fylla med frön och skicka till de första hundra som anmäler sig.

Linnet vi sådde utanför muséet i juni, välkomnade oss tillbaka från semestern i augusti med sin lysande, gröna färg. Nog hade jag hört talas om den vackra blå blomman, men att de gröna växtdelarna var så vackra, var en överraskning.

Vill du vara med?

Anmäl ditt intresse på Sörmlandsmuseums hemsida. Du får frö från oss som räcker till 1 kvadratmeter, men att köpa eget spånadslin går också bra. Du får också instruktioner och inspiration, i nyhetsbrev och på sociala medier.

Låt Sörmland blomma!

Hemslöjdsföreningen Sörmland och Sörmlands museum genom

KARIN STERNER, LÄNSHEMSLÖJDS-
KONSULENT